

Nr 8.

Ankom till riksdagens kansli den 16 maj 1930 kl. 1 e. m.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion om förändringar i undervisningsplanen för folkskolan med hänsyn till kristendomsundervisningen.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 69, har herr *Olsson, Oscar*, hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att sådana ändringar i undervisningsplanen för folkskolan omedelbart vidtagas, att

1:o förbud utfärdas för varje skolans krav på utanläsning av stycken och s. k. minnesord i bibeltexter och övriga vid undervisningen använda bekännelse- och trosskrifter;

2:o kristendomsundervisningen liksom hittills bedrivs huvudsakligen på grundval av bibeltexter utan användning av dogmatiska läro- och läseböcker men i dessa stycken förlägges till lästimmar utan läxor och läxförhör;

3:o den kyrkohistoriska delen av kristendomsundervisningen inarbetas i den vanliga historieundervisningen;

4:o morgonböner och andra tvångsandaktsstunder i folkskolan avskaffas.

I avseende å motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionen från skolöverstyrelsen ävensom berett centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärareförening, föreningen svenska folkskolans vänners förvaltningsråd och Sveriges folkskollärrinneförbund tillfälle att till utskottet inkomma med yttranden i ämnet. De från skolöverstyrelsen och nämnda sammanslutningar inkomna yttrandena äro såsom bilagor fogade härvid.

Under hänvisning till skolöverstyrelsens bilagda yttrande, till vilket utskottet i huvudsak ansluter sig, får utskottet hemställa, *Utskottet.*

att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 15 maj 1930.

På utskottets vägnar:

J. P. JOHANSSON.

Närvarande: herrar *Johansson, J. P., Wagnsson, Boberg, Kropp, Tamm, Johansson, Emil, Andersson, Per* och *Jonsson.*

Reservation

av herrar *Wagnsson* och *Johansson, Emil.*

Bil. 1.

Kungl. Skolöverstyrelsen.

Till riksdagens första kammarens första tillfälliga utskott.

Skolöverstyrelsen får i anledning härav anföra följande.

Att börja med får Överstyrelsen erinra därom, att Överstyrelsen den 16 november 1929 till Kungl. Maj:t avgav utlåtande med anledning av från åtskilliga håll framkomna förslag om ändringar i 1919 års undervisningsplan för rikets folkskolor, huvudsakligen i vad denna avsåge ämnet kristendomskunskap. Överstyrelsen avstyrkte på i utlåtandet närmare angivna grunder ifrågasatta ändringar beträffande nämnda ämne, men reservanter inom densamma tillstyrkte viss ändring, som också sedermera i huvudsak blivit av Kungl. Maj:t genom författning genomförd. Emellertid innehöllo varken majoritetens eller minoritetens nu åsyftade yttranden i frågan något stöd för motionärens nu framställda yrkanden, vilkas förverkligande enligt Överstyrelsens mening skulle innebära ett långt gående försvagande av kristendomsämnets ställning i folkskolan. Skolöverstyrelsen, som förutsätter att nämnda utlåtande av den 16 sistlidna november är för utskottet känt, kunde därför nu inskränka sig till att under hänvisning till vad Överstyrelsen så nyligen i ärendet anfört avstyrka motionen.

Överstyrelsen finner sig emellertid böra till granskning från mera allmänna synpunkter upptaga vissa sidor av de problem och yrkanden, som av motionären framläggas.

Motionären erinrar om, att man på vissa håll reser anspråk på att skoldistrikteten lagligen skulle äga rätt att helt och hållet bestämma över arten av kristendomsundervisningen i folkskolan. Därest dylik rätt medgaves, kunde konsekvensen därav givetvis tänkas bliva den av motionären framhållna, att det enskilda skoldistriktet även finge rätt att avskaffa ämnet kristendomskunskap från folkskolans läroplan eller bestämma ett sådant innehåll för detsamma, att resultatet bleve liktydigt med ett sådant avskaffande. Överstyrelsen har såväl i sitt ovannämnda utlåtande angående folkskolans undervisningsplan som i sitt den 17 december 1927 avgivna yttrande över 1925 års religionsfrihetssakkunnigas betänkande såsom sin uppfattning framhållit, att en sådan utveckling icke vore önskvärd utan i grundväsentliga hänseenden olycklig. Ur såväl individens som samhällets synpunkt måste det anses önskligt, att envar svensk medborgare erhåller ett visst mått av religionskunskap. En sådan ordning föranledes ej mindre av det sedligt fostrande värde, som en efter lärjungarnas mottaglighet och behov på olika åldersstadier avpassad och även i övrigt pedagogiskt ändamålsenligt bedriven religionsundervisning — det gäller här närmast kristendomsundervisning — måste äga, än även av det oundgängliga inslag i varje allmänbildning, som

kännedomen om religionens, speciellt den kristna religionens, uppkomst, utveckling och innebörd måste anses utgå.

Men för att kristendomsundervisningen, särskilt efter folkskolans alltmer förändrade ställning från en övervägande kyrklig till en huvudsakligen kommunalt-statlig samhällsinrättning, skall kunna bibehållas såsom obligatoriskt läroämne i folkskolan kräves, att tvenne härför väsentliga förutsättningar äro för handen. Den ena av dessa förutsättningar är, att åt ämnet gives en i sina grundväsentliga drag enhetlig karaktär, som bestämmes genom allmän lagstiftning, och den andra är den, att undervisningen i detta ämne, som av nära till hands liggande skäl främst kommer att röra sig om evangelisk-luthersk kristendom, kommer att erhålla en historiskt objektiv inriktning och en allmänt kristlig, vidhjärtad och i bästa mening tolerant prägel. Erfarenheten har visat, liksom det ock från skilda håll, där man visat sig förstå vad problemet verkligen gäller, omvitnats, att 1919 års undervisningsplan beträffande ämnet kristendoms-kunskap i stort sett stått i överensstämmelse med nu antydda grundsatser.

Denna problemställning beträffande folkskolans kristendomsundervisning, vilken man från ytterlighetshåll å båda sidor oftast är benägen att skjuta ifrån sig, har dock å andra sidan vunnit allt större beaktande från håll, där man har ett starkt intresse för att kristendomsundervisningen i våra skolor måtte komma till sin rätt. Härom vittnade bland annat den motion, som vid 1929 års kyrkomöte väcktes av rikets biskopar angående vissa kyrkoorganisatoriska frågor. Om man utginge ifrån, framhölls det i denna motion, att skolans kristendomsundervisning i vidast möjliga grad alltjämt måtte bliva för alla gemensam, följde därav omedelbart på grund av de stora skiljaktigheter i religiös åskådning, som förefunnes i vårt land, att kristendomsundervisningen då icke kunde givas en alltför starkt utpräglad konfessionell prägel. Vidare betonades å andra sidan, att om man »ej ville uppgiva kravet på kristendomsundervisningens mera avgjort personligt-konfessionella karaktär, torde den utvecklingen svårligen kunna i längden undvikas, att religionsundervisningen allt mer kommer att överlämnas till de enskilda individerna och samfunden, och därmed också svårigheterna att upprätthålla den religiösa bildningsnivån komma att i oöverskådlig grad växa». Det är också Överstyrelsens uppfattning, att varje dryftning av kristendomsundervisningens problem i våra allmänna skolor måste komma att i större eller mindre grad sakna rotfäste i verkligheten, om icke nödig hänsyn toges till detta allmänna utgångsläge. Vid en granskning av den nu förevarande motionen mot bakgrunden av ovan anförda allmänna synpunkter, finner Överstyrelsen densamma icke vara tillräckligt grundad i föreliggande förhållanden.

Motionären uttalar sig för en människans utveckling i överensstämmelse med de högsta och ädlaste — eller som han ock kallar dem de i djupaste mening religiösa — instinkterna och tendenserna i människonaturen, och förklarar i detta sammanhang, att kristendomsundervisningen är fientlig mot en dylik utveckling. En sådan uppfattning om kristendomsundervisningen kan Överstyrelsen icke dela. Ingen torde kunna bestrida, att kristendomen ger en djupt förbindande, stark motivering till de etiska grundsatser och ideal, som just av motionären framhållas, och att undervisningen i detta ämne därför kan bliva av största betydelse för skolans uppfyllande av den sedligt fostrande uppgift, som även av motionären erkännes. Det synes därför ligga en motsägelse i att, såsom motionären gör, å ena sidan inskarpa samhällets både rätt och plikt att vänja barnen till sanningskärlek, rättfärdighetskänsla, osjälviskhet och andra dygder men å andra sidan beteckna det såsom en upprörande tvångsympning och ett verkligt våldsdåd från samhällets sida att i skolan låta barnen inlära kristendoms-kunskap.

Motionären uttalar som sin mening, att det bästa säkerligen vore att avskaffa kristendomsundervisningen som ett särskilt läroämne i folkskolan, samt gör i samband därmed det påståendet, att detta icke på något sätt behöfve innebära ett minskande av det uppväxande släktets religiösa kunskaper. För Överstyrelsen synes det emellertid klart, att det icke kan bliva några goda kunskaper i ämnen, som avskaffats från skolans arbetsordning och på sin höjd göras till föremål för någon innanläsning. Detta gäller exempelvis historia och naturkunnighet likaväl som kristendomskunskap. När fråga blir om ett intellektuellt tillägnande, torde det icke vara någon grundväsentlig pedagogisk skillnad mellan sistnämnda ämne och andra läroämnena.

Härmed är man då framme vid det, som synes utgöra kärnan i motionen. Motionären vill icke, såsom motiveringen möjligen kunde giva vid handen, helt avskaffa kristendomsundervisningen, men han önskar den förlagd till vissa lästimmor utan läxor och läxförhör. Förslaget i dess helhet innebär en väsentlig omläggning av ämnet. Huru detta skall kunna ske utan ändring i det i undervisningsplanen angivna målet för undervisningen blir en särskild fråga. Detta mål angives sålunda, att kristendomsundervisningen i folkskolan har till uppgift att på ett sätt, som kan främja lärjungarnas religiösa och sedliga utveckling, giva dem en efter deras mottaglighet och behov avpassad kunskap om kristendomens uppkomst, innehåll och utveckling. Det ligger ju också i själva namnet kristendomskunskap, att det närmaste syftet är att meddela barnen kunskap i och om kristendomen. Genom motionärens reformförslag skulle tydligen den pedagogiska likställigheten mellan kristendomsämnet och andra skolans ämnen komma att upphävas både i fråga om mål och medel. Kunskapsinhämtandet skulle träda i bakgrunden, och ett medel som i fråga om andra ämnen är av stort värde, när det gäller kunskapens inpräglade, skulle helt bannlysas. Att läxläsning under alla förhållanden skall förnuftigt användas inskräpes i undervisningsplanens anvisningar och är givetvis en allmän förutsättning här som i andra ämnen. Även den i undervisningsplanen anbefallda historiska läggningen av kristendomsämnet skulle i väsentlig mån utplånas genom den av motionären föreslagna anordningen, att lärokursens kyrkohistoriska moment komme att förvisas till den vanliga historieundervisningen, där den naturligtvis finge synnerligen knappt om utrymme.

Vad som enligt motionärens förslag egentligen komme att återstå bleve den i punkten 2 i motionens kläm föreslagna läsningen med eventuella santal över bibeltexter. Av motiveringen (sid. 4) framgår, att motionären tänkt sig, att dessa kristendomstimmar skulle »beredas en helt och uteslutande allmän uppbyggelse- och uppfostringskaraktär». Om de av motionären sålunda förordade uppbyggelse- och uppfostringskaraktärerna, vilka skulle helt ersätta de nuvarande lärotimmarna i kristendomskunskap, enligt hans mening skulle stå i full överensstämmelse med religionsfrihetens princip, synes det underligt att han finner sig kunna stämpla den nuvarande morgonandakten såsom det betänkligaste samvetstvang, ett samhällets otillbörliga våldförande på barnens utveckling och såsom religiös okultur. Just från den synpunkt, som motionären synes skatta högt, nämligen såsom medel för uppbyggelse och uppfostran, är skolans morgonandakt synnerligen värdefull, om den förrättas på det sätt och i den anda, som i undervisningsplanen förutsättes.

I sitt ovannämnda utlåtande över religionsfrihetssakkunnigas betänkande har Överstyrelsen närmare berört, hur frågan om deltagande i skolans morgonandakt skulle kunna lösas, i händelse någon målsman på grund av verkliga samvetetsbetänkligheter skulle yrka på befrielse för sina barn. Erforderlig befrielse skulle i sådant fall kunna lämnas.

Vad sakens mera formella sida beträffar, får Överstyrelsen erinra därom, att den andakt, som nu är i fråga, är föreskriven i folkskolestadgan, vadan sålunda ett bifall till motionärens förslag förutsätter ändring även i denna stadga.

Den enligt Överstyrelsens mening lämpligaste anordningen är sålunda, att skolans morgonböner få behålla karaktären av andaktsstunder, och de till kristendomskunskap anslagna timmarna få behålla sin likställighet med andra lektionstimmar i skolan, vilka för olika ämnen avse meddelande och inhämtande av verklig kunskap. Detta utesluter naturligtvis icke, att över lektionerna i kristendomskunskap kan och bör vila en stämning av helgd och andakt.

På grund av vad Överstyrelsen sålunda anfört, finner sig Överstyrelsen böra avstyrka den föreliggande motionen.

Stockholm den 11 mars 1930.

OTTO HOLMDAHL.

Sven Nylund.

Gustaf Redelius.

Bil. 2.

Till Första kammarens första tillfälliga utskott.

Sedan tillfälle beretts *centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärareförening* att till utskottet inkomma med utlåtande över den i första kammaren av herr Oscar Olsson väckta motionen nr 69 om förändringar i undervisningsplanen för folkskolan med hänsyn till kristendomsundervisningen, får centralstyrelsen i ärendet anföra följande.

Utfärdandet av 1919 års undervisningsplan med de till denna knutna kursplanen och anvisningarna har, vad kristendomsämnet beträffar, hälsats med mycket allmän tillfredsställelse bland folkskolans lärare. Även om självfallet inom en kår på ungefär 27,000 medlemmar olika meningar kunna göra sig gällande i enskildheter beträffande ett så ömtåligt ämne som den obligatoriska kristendomsundervisningen i barndomsskolan, vågar centralstyrelsen dock som sin uppfattning uttala, att en mycket övervägande mening inom folkskollärarkåren råder därom, att undervisningsplanen på ett lyckligt sätt löst ett av de svåraste problem, som skolan i nutiden har att brottas med. Genom denna har religionsundervisningen i den svenska folkskolan fått bibehålla karaktären av *en positiv undervisning* i kristendom, men samtidigt har denna undervisning fått över sig en prägel av vidhjärtad tolerans, som möjliggjort, att föräldrar med olika inställning till de religiösa problemen i allmänhet kunnat finna sig till freds med den undervisning, som folkskolan haft att lämna angående den kristna tros- och livsåskådningen. Från de meningsriktningars sida, som tidigare framfört krav på en konfessionslös religionsundervisning eller på kristendomsundervisningens borttagande ur barndomsskolan, ha efter undervisningsplanens utfärdande nyssnämnda krav endast i ringa omfattning kommit till uttryck. Och yrkanden av den innebörd, motionen avser, tillhöra mera isolerade företeelser i den diskussion, som förts angående detta ämne. Det synes först vara i samband med den av Kungl. Maj:t genom kungörelsen av den 6 sistlidne december

vidtagna ändringen i undervisningsplanens anvisningar, som dessa yrkanden funnit sin utformning och genom riksdagsmotionen i fråga aktualiserats.

Huru majoriteten av den svenska folkskolans lärare kommer att se på ett spörsmål som detta, därest den nu uppblössade striden kring kristendomsundervisningen kommer att utvecklas och tillspetsas, kan ej med full tillförlitlighet bedömas, utan att ärendet underställes de olika kretsöreningarnas behandling.

Emellertid vågar centralstyrelsen bestämt hålla före, att den ojämförligt största delen av föreningens medlemmar icke delar motionärens mening, att kristendomsundervisningen blivit ett kulturfientligt ämne på skolans läroplan, i varje fall icke sådan den hitintills enligt 1919 års undervisningsplan bedrivits. För riktigheten av denna uppfattning talar såväl den allmänna tillfredsställelsen inom kåren med den uppläggning, som kristendomsämnet från början erhöi i sagda undervisningsplan, som också det förhållandet, att några yrkanden på omläggning av kristendomsundervisningen efter andra grunder än de vid undervisningsplanens utfärdande tillämpade icke från lärarkårens sida blivit framförda.

Centralstyrelsen, som finner det beklagligt, att upprivande strider och slitningar ånyo uppstått kring folkskolan i vad det gäller kristendomsundervisningen, kan för sin del icke tillstyrka, att åtgärder vidtagas, som kunna vara ägnade att skärpa redan förut befintliga motsatser i denna, som förut sagts, utomordentligt ömtåliga fråga. Centralstyrelsen får därför värdsamt hemställa, att motionen icke måtte föranleda till någon åtgärd.

I detta ärendets behandling hava centralstyrelseledamöterna hrr Värner Rydén, J. P. Johansson och Ruben Wagnsson ej deltagit.

Stockholm den 10 mars 1930.

Å centralstyrelsens för Sveriges allmänna folkskollärareförening vägnar:

EDVIN STÅLFELT.

Gustav Storgård.

Bil. 3.

Till Första kammarens första tillfälliga utskott,

Stockholm.

Föreningen Svenska Folkskolans Vänners förvaltningsråd, som härmed begagnar det erbjudna tillfället att avgiva utlåtande över den i första kammaren väckta och till kammarens första tillfälliga utskott för behandling remitterade motionen nr 69, vill först till utskottet uttala ett värdsamt tack för det tillfälle, som beretts föreningen att till utskottet inkomma med utlåtande över motionen i fråga.

Enär de inemot 5,000 medlemmarna av Föreningen Svenska Folkskolans Vännen, därav de flesta äro lärare och lärarinnor i Sveriges folkskolor, hävda den åsikten, att »sann folkbildning är oskiljaktigt förbunden med levande kristendom», stå vi och motionären på så olika plan och hysa i förhållande till uppfostran så olika grundåsikter, att ett meningsutbyte mellan oss och motionären nästan kan synas lönlöst.

Däremot hysa vi förhoppning därom, att utskottet skall finna oss hava grundade skäl för vår önskan, att motionärens förslag — såsom enligt vår mening motverkande en sann folkbildning — icke måtte vinna utskottets och riksdagens bifall.

Redan i början av sin motion anger motionären sin egenartade uppfattning i fråga om barnens uppfostran och kristendomsundervisningen i våra skolor, då han säger: »Egentligen göra sig bolsjevikerna i sin pionjärrörelse inte skyldiga till något mera upprörande brott än samhället självt i sina skolor.»

Motionären hävdar sålunda den åsikten, att bolsjevikernas propaganda bland barnen för gudlöshet, hat och våld icke är mera upprörande brott än undervisning i kristendoms-kunskap.

Motionären tillägger: »Det kristna samhället har nämligen alltid hävdat inte bara sin rätt utan rent av sin plikt att ympa barnen med 'rätta åsikter', och i fortsättningen: »Så länge samhället hävdar rätten till barnens våldtagande på så sätt med de härskande åsikterna, har det intet att berömma sig av gent emot bolsjevismens principiella inställning till propaganda bland barnen.»

Här möter oss ett uttalande, som är ägnat att i hög grad förvåna, nämligen att en enskild grupp eller ett enskilt parti skulle ha samma rätt som samhället, d. ä. staten, att bedriva undervisning och propaganda, även om de förfäktat åsikter, som stå i rak strid mot statens lagar och förordningar.

Att motionären skall kunna påräkna anslutning till en sådan åsikt hos majoriteten inom utskottet eller riksdagen, anse vi omöjligt.

Belysande är, vad den kände socialistiske skriftställaren Martin Koch anför om statens rätt och plikt. Han säger: »Staten är skyldig att kontrollera de uppväxande släktenas undervisning och deras uppfostran till moraliskt fullgoda medborgare.» Och vi förmena, att lika visst som staten må anses hava icke blott rätt utan även plikt att förordna om att barnen få vård och tillgång till livsuppehälle samt erhålla nödiga kunskaper och färdigheter, lika visst måste också staten, så länge den är en kristen stat, hava både rätt och plikt att meddela undervisning om och uti den religion, som anses vara statens. Men att lämna skolans elever undervisning uti denna statsreligion kan enligt vår mening ingalunda vara detsamma som motionären anger, då han tillåter sig att beteckna kristendomsundervisningen såsom en »tvångsympning». Ett sådant uttryck är missvisande och förkastligt.

Vi kunna så mycket mindre dela motionärens uppfattning, då han anger, »att det kristna samhällets förnämsta uppgift blivit att i skolans religionsundervisning stympa personlighetens fria utvecklingsmöjligheter i religiöst hänseende genom en tidig tvångsympning av den för tillfället härskande enda rätta och riktiga läran», och att »kristendomsundervisningen har blivit ett kulturfientligt ämne på skolans läroplan», som vi förmena, att den kristna religionen, vilken nu förkunnas på över 800 språk i världen, behöver för individens utveckling till sann frihet vara i sina grunddrag känd av varje svensk medborgare. Att kristendomen, där den med allvar mottages, har varit och är en av de kraftigaste hävstänger för en verkligt god kulturutveckling, därpå har historien lämnat oförtydbara belägg.

Historien visar ock, att där icke religionen ligger till grund för den mänskliga moralen, där bildas av enskilda partier och sammanslutningar olika slag av klassmoral, som visa sig vara till föga båtнад, ja understundom till fördärv för samhället.

Påståendet att »sammällsordningen dogmatiskt fasthåller vid att det är majoritetens eller annan härskande sammällsmakts oförytterliga rätt att på det upp-

växande släktet tvångsinympa sina som rätta och riktiga ansedda meningar», är lika förvillande som slutsatsen, att resultatet naturnödvändigt blir religionsförtryck i stället för religionsfrihet.

Vi vilja härtill framhålla två omständigheter. För det första, att det ligger en orättvis beskyllning i detta tal om att *tvångsinympa*, vilket väl måste betyda att tvinga barnen att sätta tro till vissa religiösa meningar. Varje sunt tänkande människa vet, att detta är omöjligt. Och ännu har man ej försport, att den, som angiver sig icke vilja eller icke kunna tro det som läses — innantill eller utantill — därför skulle få lida förtryck.

För det andra kan man icke undgå att förvåna sig över, att det uteslutande är stycken av kristendomens läror, som skulle vara så vådliga för skolans lärjungar. Att låta eleverna inhämta delar av koranen eller stycken av Konfutses eller Buddhas läror — såsom även sker i folkskolans högre klasser — påtalas däremot ej såsom något oriktigt.

I likhet med motionären skulle vi vilja bannlysa all *tvångsinympning* av både religiösa och andra meningar. Och lika livligt önska vi bannlysa det gamla barnaplagande plagget, som här och var bedrivits såväl beträffande biblisk historia och bibelspråk som katekes.

Men att förbjuda allt krav på utanläsning av stycken och s. k. minnesord ur bibeltexter och övriga vid undervisningen använda bekännelse- och troskrifter, det vore — enligt vår mening — att på ett oförsvarligt sätt undanhålla barnen deras rätt till erforderlig kännedom om kristen historia, moral och livsåskådning.

Vi kunna icke dela motionärens mening, att det vore bäst att förvandla kristendomsämnet i folkskolan från läxämne till endast läsämne, enär vi anse, att kristendomsämnet ej kommer till sin rätta behandling, om det ej får vara båda delarna.

Vi kunna nämligen icke dela den uppfattningen, att om kristendomsämnet förvandlas till endast läsämne, man därigenom — såsom motionären angiver — skulle åt kristendomstimmarna bereda »en helt och uteslutande allmän uppbyggelse- och uppfostringskaraktär». Nutida insiktsfulla uppfostrare äro ense därom, att för uppbyggelse och uppfostran kräves, att eleverna också erhålla och förkovra sig uti kunskap, och att härför även minneskunskap erfordras. Man kan ju ej klart tänka och reflektera över det, som aldrig införts i minnet. Och nu såsom förr gäller den sanningen, att åtskilliga skriftord eller andra viktiga minnesord i vilket ämne som helst för en fullt riktig uppfattning måste icke endast läsas utan även inläras ordagrant. Det skulle därjämte leda till en högst menlig isolering av de barn, vilkas föräldrar ansåge all minneskunskap i kristna religionen onödig, och sålunda underlåte att meddela barnen sådan kunskap, enär de skulle ställas utanför möjligheten att diskutera religiösa frågor. Därtill kommer, att då det borgerliga samhällets föreskrifter rörande rättskipningen liksom förövrigt hela vår kultur i väsentliga delar äro grundade på den kristna religionen, så ha vi även härutinnan skäl för att låta barnen i mån av deras utveckling och behov få inhämta och inlära för dem lämpliga skriftord.

Motionären skjuter alldeles över och förbi målet, då han påstår, att det »genom ecklesiastikministerns tillmötesgående ifråga om förändringen i planen för kristendomsundervisningen i våra skolor» blivit »fastslaget, att i Bolstad m. fl. i religiöst hänseende likartade församlingar majoriteten har rätt att genom påbjudande av utanläsning i obestämd utsträckning av Luthers katekes tvångsympa dennas religiösa uppfattning på barnen». Inför utskottet behöva vi blott hänvisa till Kungl. cirkuläret av den 6 dec. 1929 för att påvisa, huru-

som motionären genom överord söker konstruera fram en fara, som är absolut utesluten, där man ställer sig det Kungl. cirkuläret till efterrättelse. Men därom är motionären icke ensam. Mycket energiskt hava åtskilliga röstes höjts emot det Kungl. cirkulärets innehåll, som om dess tillämpning skulle innebära en stor fara.

Om det icke gällde en så allvarlig sak, skulle det verka enbart komiskt att erfara, huru i övrigt klart tänkande människor kunna konstruera upp det till en stor fara, att våra barn genom inhämtande av några korta minnesord ur Luthers katekes eller andra klassiska skrifter få erforderlig kännedom om den egna statens religion. Enligt vår mening har regeringen genom nämnda cirkulär på ett fullt omdömesgillt sätt tillmötesgått barnens behov av kunskap i kristen tros- och livsåskådning, på samma gång som den på ett fullt betryggande sätt skyddat barnen för en för långt driven utanläsning.

Men få torde emellertid ha gått så långt som motionären, som påstår, att om Bolstad m. fl. församlingar få rätt att vid kristendomsundervisningen tillämpa nämnda cirkulär, så skulle konsekvensen bli, »att kommuner med eventuellt kristendomsfientlig majoritet bland befolkningen ha rätt inte endast att alldeles avskaffa undervisning i lutherdomen utan även införa i undervisningen rent kristendomsfientliga åskådningar».

Om alltså staten genom sina organ bestämmer, huru kristendomsundervisningen i den del här avses skall ordnas, så skulle därav följa, att en tillfällig majoritetsgrupp i en kommun skulle hava rätt att i stället införa en undervisning med rent antikristliga tendenser. En sådan slutsats synes oss orimlig.

I avseende på de av motionären åberopade i riksdagen under olika år av olika personer framlagda motioner, anser verkställande utskottet, att man i riksdagstrycket finner tydliga och tillräckliga skäl för att dessa motioner icke vunno riksdagens bifall. Särskilt vilja vi hänvisa till statsrådet Fridtjuv Bergs uttalande i anledning av Knut Kjellbergs motion år 1911.

Motionärens förslag, att den kyrkohistoriska delen av kristendomsundervisningen skulle inarbetas i den vanliga historieundervisningen kunna vi av för oss fullgiltiga pedagogiska skäl icke gilla.

Kyrko- och missionshistorien uppvisa nämligen imponerande och för kristendomsundervisningen åskådliggörande personliga livsbilder och framhålla på samma gång den stora maktfaktor, som kristendomen visat sig vara för såväl enskilda som hela folk. Hädanefter som hittills bör väl beaktas det nära sammanhanget mellan kyrkohistoria och kristendomsämnet i övrigt.

Då således kyrkohistorien, där den kommer till rätt användning vid undervisningen, tillför den övriga kristendomsundervisningen åskådliggörande moment, och då en efter behovet avpassad insikt uti kristendoms-kunskap erfordras för rätt uppfattning av kyrkohistorien, så kan man hava fullgoda skäl att låta kyrkohistorien tillhöra kristendomsämnet, detta så mycket mera, som intet torde vinnas genom den föreslagna anordningen.

Vad slutligen beträffar motionärens förslag om att morgonböner och — såsom han uttrycker det — andra tvångsandaktsstunder i folkskolan skola avskaffas, kunna vi visserligen förstå, att den som i likhet med motionären anser, att »det bästa vore säkerligen att avskaffa kristendomsundervisningen som särskilt ämne i folkskolan», möjligen kan hysa en sådan önskan.

Men då han nu icke inför riksdagen framlagt ett sådant förslag utan tvärt om i sin motion giver anvisning om huru man enligt hans mening skulle åt kristendomstimmarna kunna bereda »en helt och uteslutande allmän uppbyggelse- och uppfostringskaraktär», så synes han oss handla inkonsekvent, då han vill utesluta såväl morgonböner som andra andaktsstunder. Ty det måste väl

vara uppenbart, att bibelordet för sitt rätta mottagande förutsätter bön. Känt är, att den mänskliga historien uppvisar snart sagt alla folks nästan outrotliga behov av bön.

I ordet »tvångsandaktsövningar» har motionären funnit ett suggestivt uttryck. Vi vilja visst inte förneka, att ett visst tvång pålägges barnen, såväl då det gäller att samlas till morgonbön som till annan andaktsstund, men sådant är nu en gång barnens liv. Det bestämes av de lagar och förordningar, som uppfostrarna fastställt. Även måltidstimmarna i hemmet innebära ett tvång. Det ålägges barnen att punktligt infinna sig till dessa. Man har dock icke hört, att någon på allvar reagerat mot »tvångsmåltider», även om barnen själva mången gång finna dem rätt så betungande. Skolans lektioner i olika ämnen äro också tvångsbetonade, och barnen måste finna sig häri. Väl kunna de beklaga sig, men uppfostrarna anse, att föreskrifter måste finnas och efterlevas. Hur mycket av det för barnet goda, ja oundgängliga är det egentligen, som icke på något stadium måste meddelas det genom ett större eller mindre tvång?

Det kan ej undvikas, att barnen måste inom snart sagt alla områden underkasta sig ett visst tvång, innan de lära att frivilligt eller genom ett inre plikt-bud anpassa sig efter de fastställda förordningarna. Ty dithän syftar ju uppfostraren. Men givetvis gäller det alltid — och vid andaktsövning i synnerhet — att göra tvånget så milt som möjligt, ty annars avlägsna vi oss från målet i stället för att närma oss det. Det är vår bestämda övertygelse, att den korta morgonbön på 10 minuter — psalmsång, bibelläsning och bön — som nu förekommer i folkskolan, icke uppfattas av eleverna såsom någon plåga. Om så vore, skulle man nog tidigare från föräldrahåll hört klagomål. Ha sådana förekommit, måtte de i varje fall varit mycket sällsynta. Att de nu framställas av en politiker, som alldeles tydligt inspirerats härtill av en miss-haglig regeringsåtgärd, kan icke på skolans lärare och lärarinnor verka övertygande. Dessa kunna i stället vittna, att där morgonbönen letts på det rätta sättet, där har den varit av oskattbart värde. Den har varit ägnad att breda helgd och högtidsstämning över skollivet och skolans arbete. Den har kunnat rikta barnens tankar på de högsta motiven för deras arbete samt väcka hos dem plikt- och ansvarskänsla, för att nu inte tala om andra religiösa och etiska impulser. Genom den stillhet och samling, den skänkt — icke minst åt läraren — har den blivit liksom en fast utgångspunkt för dagens arbete, och den har fört barn och lärare närmare varandra. — Vi äro övertygade om att få av folkskolans lärare och lärarinnor skulle vilja undvara morgonbönen.

Huru främmande motionären är för det, som han talar om, framgår av hans ord om »den sura och sömniga, rent slentrianmässiga morgonstämning, vilken är vanlig bland barnen vid denna förrättning». Varje skolans lärare vet, att vakenheten och mottagligheten hos barnen just är störst vid arbetsdagens början.

Motionären anser, att »tvånget för barnen att deltaga i skolans andaktsstunder är tecken på lika stor religiös okultur som militärens tvångskommendering till korum och tvångsgudstjänster».

Angående dessa senare medgiva vi villigt, att de ofta urartat till en allt annat än uppbygglig parodi. Men detta har då berott på att den, som haft att leda bönen eller förrätta gudstjänsten, icke fullgjort sitt åliggande i den rätta sinnesstämningen. Däremot finna vi — trots det, att allt som rör andakt, i första hand är något personligt — intet att invända mot att militären i ett kristet land beredes tillfälle att med eller utan egen drift få åhöra kristen förkunnelse eller närvara, då man med sång och bön förrättar gudstjänst. Vi skulle tvärtom anse motsatsen vara bevis på religiös okultur.

I fråga om barnens andaktsstunder ligger saken ännu klarare. Här gäller det även att öva till andakt, att hos de unga skapa en resonans för vördnad för religionen. Och detta är väl ett kulturvärde, som vi önska bevarat. Hur mycket härav skulle vi männe ha rätt att vänta oss av dem, som fått växa upp utan religionsundervisning och utan någon övning i andakt? Skulle vi inte just där kunna vänta att finna »religiös okultur»?

Härmed anse vi oss ha angivit skäl för vår uppfattning, att första kammarens första tillfälliga utskott borde till kammaren göra framställning om avslag å alla fyra punkterna i herr Oscar Olssons motion.

Stockholm den 4 mars 1930.

För Föreningens Svenska Folkskolans Vänners Förvaltningsråd.

Holger Bergwall.

1:e ordf.

Axel Blomqvist.

2:e ordf.

Fritz Johanson.

1:e sekr.

Bil. 4.

Till Första kammarens första tillfälliga utskott.

Sedan *Sveriges Folkskolläraryrkesförbund* beretts tillfälle att yttra sig angående motionen i första kammaren nr 69 om förändringar i undervisningsplanen för folkskolan med hänsyn till kristendomsundervisningen, vill förbundets centralstyrelse härmed vördsamt anföra följande.

Att kristendomsundervisningen, meddelad efter 1919 års undervisningsplan och i den anda, som de till ämnet därstädes fogade anvisningarna ge vid handen, blir till ett »kulturfientligt ämne på skolans läroplan», såsom i motionen yttras, kan styrelsen för sin del ej anse. Ett sådant omdöme kanske möjligen kunde gälla forna tiders kristendomsundervisning med ordagrann utanläsning av kyrkliga lärosatser och dogmer, det goda, som i fråga om undervisningen i kristendom vunnits genom 1919 års undervisningsplan, undergräves i den mån de reaktionära strömningar, som kräva katekesutanläsningens återinförande, tillmötesgår. Den stora tanke, som fått sitt uttryck i undervisningsplanen, försvagas och ineffektueras i viss mån genom ett sådant tillmötesgående, den tanke nämligen, som undervisningsplanens anvisningar uttryckes så: »Vid kristendomsundervisningen bör läraren städe erinra sig, att de olika hem, från vilka lärjungarna på grund av rådande skolplikt komma, i många fall företräda vitt skilda uppfattningar av frågor, som vid kristendomsundervisningen kunna förekomma till behandling. Han bör därför vid sin undervisning sorgfälligt undvika allt, som kan verka såsom sårande angrepp på andras åskådning eller motverka uppkomsten hos lärjungarna av en vidhjärtad fördragsamhet mot olika tänkande. Det är av synnerlig vikt, att undervisningen i kristendom, utan att den därvid förlorar i allvar och stadga, bedrivs så, att den icke kommer i strid med det nutida samhällets krav på tankefrihet för de enskilda individerna.» Den

syn på undervisningen i fråga, som där kommer till synes, tyckes oss kunna gå väl samman med motionärens syfte att tillgodose »kulturens uppgift, utvecklingen till frihet för människan i överensstämmelse med de högsta och ädlaste instinkterna och tendenserna, just de i djupaste mening religiösa, i hennes natur». I överensstämmelse med denna grundåskådning anser styrelsen, att undervisningen i kristendomsämnet bör göras historisk och i fråga om dogmer och lärosatser objektiv, att huvudvikten sålunda bör läggas icke vid »att inympa vissa bestämda politiska och religiösa åsikter på barnen» (för att åter använda motionärens egna ord) utan fastmer avse barnens etiska fostran, en fostran till sanningskärlek, rättfärdighetskänsla, osjälviskhet och renhet. För en undervisning med detta ändamål bör ej användas dogmatiska läro- och läseböcker utan bibeltexterna själva i enlighet med undervisningsplanen av 1919. I denna grundsyn på hela ämnet synes oss motionen ense med undervisningsplanen. Även i fråga om vad som skall kunna föreläggas barnen till utanläsning är motionen ense med undervisningsplanen så långt, att det ej bör vara stycken av bekänne- och trosskrifter. Angående de punkter, i vilka motionären yrkar ändring av undervisningsplanen, vill styrelsen anföra följande.

Den första punkten gäller inlärande av s. k. minnesord ur bibeltexter. Motionären yrkar förbud därpå. Vid undervisning i alla ämnen händer ju, att korta koncisa uttryck på vers eller prosa föreläggas barnen till utanläsning, dels för den övning av minnet, som ligger i själva inlärandet och dels och framför allt därför, att innehållet är särskilt nyttigt och väl värt att kunna ta fram ur minnet när som helst. Det finnes i bibeln så många kärnord, vilka ur allmänt etisk synpunkt innehålla de bästa levnads- och sederegler. Varför skulle barnen förbjudas att fastslå sådant i sitt minne? Härvid måste frihet lämnas åt den enskilde läraren att med takt och urskillning utvälja det lämpliga inom ramen för undervisningsplanens anda och efter dess anvisningar.

Den andra punkten, i vilken motionen tar avstånd från undervisningsplanen, är frågan om morgonandakterna. Om dessa heter det i undervisningsplanen, att de icke skola ha karaktären av lektion — att de t. ex. kunna upptaga uppläsande av ett bibelspråk eller en kortare text med några därtill anknutna ord av läraren, avseende någon för barnen betydelsefull religiös eller sedlig lärdom. Här om någonsin, synes det oss, har givits ett tillfälle för läraren att utan någon som helst frestelse att lägga in något av dogm eller trossats enkelt och från en fullt naturlig utgångspunkt påverka barnens viljeliv i etisk och sedlig riktning, ett tillfälle, som under den sedan 1919 förflutna tiden visat sig utgöra ett oskattbart värde i uppfostrans tjänst, en tillgång, som vi ej borde ha råd att i vår tid avhända oss. En hel del god och värdefull litteratur i form av korta, koncisa betraktelser med eller utan bibeltext, utarbetade av pedagoger med sinne för vad barnen kunna tillgodogöra sig, har också uppstått och finns tillgänglig för de många lärare, som — naturligt nog — ej alltid anse sig kompetenta att själva dag ut och dag in kunna finna något nytt och gott uppslag. Dessa stunder bli, om något, just det, som motionären själv yrkar i punkt två i motionen, där det begäres en kristendomsundervisning »huvudsakligen på grundval av bibeltexter utan användning av dogmatiska läro- och läseböcker».

I fråga om syftet med och innehållet i den undervisning, som bör meddelas, står alltså styrelsen i ganska nära överensstämmelse med, vad motionen ger uttryck åt. När det däremot gäller förläggningen av denna undervisning till lästimmar, har styrelsen en bestämt avvikande mening. Det skulle innebära att kristendomsundervisningen som självständigt ämne helt strökes från skolans timplan. I samma mån, som detta skedde, skulle ämnet kanske på sina håll helt förbigås. En följd därav, vilken motionären säkerligen med sin inställning till

frågan minst av allt skulle önska, bleve helt visst en reaktion till förmån för en undervisning av det slag, att man med fog kanske om den kunde använda orden »ett kulturfientligt ämne på skolans läroplan».

Vad angår den kyrkohistoriska delen av kristendomsundervisningen yrkar motionären på dess inarbetande i den vanliga historieundervisningen, en anordning, som styrelsen för sin del gärna kan gå med på, då vi anse, att denna undervisning bör vara rent historisk. Men i så fall finge timplanen ändras till förmån för ämnet historia, när den kursen läses, en sak, som ju kan bereda vissa schematekniska olägenheter. Det förefaller därför, som det bästa vore, att undervisningsplanen även i denna del vore oförändrad. Där, som oftast i folkskolan är fallet, samma lärare undervisar i kristendom och historia, har ju läraren utan förändring av tim- och undervisningsplan tillfälle att kombinera och koncentrera undervisningen i de båda ämnena, en sak, som ju t. o. m. anbefalles i undervisningsplanen.

De synpunkter, som sålunda framförts, torde ge vid handen, att styrelsen för sin del ej önskar ändring av undervisningsplanen av 1919 i vad den gäller kristendomsundervisningen, vare sig i riktning mot eftergifter åt kravet på katekesutanläsningens återinförande eller i enlighet med vad i den föreliggande motionen yrkas.

Styrelsen vill alltså värdsamt framhålla som sin bestämda mening,

1) att kristendomsundervisningen i folkskolan bör som hittills ha sin egen givna plats på skolans timplan,

2) att undervisningen bör bedrivas i enlighet med undervisningsplanen av 1919, sådan den är formulerad före tillägget av 1929 om tillstånd att i viss mån återinföra katekesutanläsning och

3) att morgonandakterna böra bibehållas.

Stockholm den 14 mars 1930.

För Centralstyrelsen för Sveriges Folkskolläraryrkesförbund

GERDA NYSTEDT

Ordf.

Frida Härner

Sekr.